

Управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації
Обласний центр практичної психології і соціальної роботи

Аспекти аналітичної діяльності працівника психологічної служби

(Методичні рекомендації)

Суми - 2011

Аспекти аналітичної діяльності працівника психологічної служби.
Методичні рекомендації. – Суми, 2011. – 30 с.

Упорядники:

Марухина І.В., *завідуюча обласним центром практичної психології і соціальної роботи.*

Кондратенко Л.О., *методист обласного центру практичної психології і соціальної роботи.*

Растроста Г.Б., *методист обласного центру практичної психології і соціальної роботи.*

Сагайдак О.Б., *методист обласного центру практичної психології і соціальної роботи.*

Методичні рекомендації розроблені з метою оптимізації діяльності психологічної служби в закладах освіти. Поданий матеріал узагальнює досвід аналітичного напрямку діяльності психологічної служби області.

Методичні рекомендації адресовані методистам з психологічної служби, практичним психологам, соціальним педагогам.

ВСТУП

Функціональні обов'язки практичного психолога, соціального педагога передбачають виконання різних видів робіт. Певне місце серед них посідає діагностико-аналітична робота. Її мета – психологічна підтримка навчального процесу на основі результатів моніторингу, спостережень за психофізіологічним та емоційним станом учнів та педагогів, ефективністю навчально-виховного процесу тощо.

Діагностико-аналітична діяльність спеціаліста психологічної служби передбачає не тільки проведення соціально-психолого-педагогічного дослідження, але й аналіз та інтерпретацію отриманих результатів. Однак, як свідчить практика, саме аналітична складова викликає певні труднощі у спеціалістів служби. Зважаючи на це, в методичних рекомендаціях пропонуються зразки оформлення аналітичних довідок за результатами досліджень.

Практичні психологи, соціальні педагоги мають проблеми і при оформленні індивідуальних карток на дітей «групи ризику». У ряді випадків ці картки або перевантажені інформацією, або, навпаки, ведуться формально. Нормативні документи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України орієнтують спеціалістів на ведення банку даних цієї категорії дітей, здійснення з ними індивідуальної супроводжуючої роботи. Важливою умовою такої роботи є розробка індивідуальної програми супроводу. Тому в II частині методичних рекомендацій наведені варіанти індивідуальних карток та індивідуальних психолого-педагогічних програм супроводу.

Вважаємо, що методичні рекомендації дозволять удосконалити аналітично-прогностичну діяльність спеціаліста служби, оптимізувати технологію роботи щодо ведення службової документації.

Розділ I

Рекомендації щодо оформлення результатів групової психодіагностики

За результатами психодіагностичних досліджень практичний психолог, соціальний педагог зобов'язані написати аналітичний звіт або довідку.

Аналітична довідка має містити такі дані:

- дата (терміни) проведення;
- мета дослідження;
- предмет, об'єкт;
- метод/методика обстеження;
- суб'єкт дослідження, кількість та контингент досліджуваних (вік, хлопчики/дівчатка);
- зведену таблицю кількісних даних;
- опис отриманих у ході психологічного дослідження результатів, виявлених проблем чи труднощів;
- гіпотезу щодо можливих причин виявлених проблем чи труднощів;
- висновки та рекомендації.

Визначаючи предмет та об'єкт дослідження, слід пам'ятати, що:

Об'єкт – це психічне явище.

Предмет – це завжди окремі психічні властивості, стани, процеси, функції, види поведінки, діяльності і спілкування, взаємозв'язки між психічними явищами, характеристика певних явищ тощо.

Вибір **методики дослідження** здійснюється з огляду на вік дитини та мету діагностичного обстеження (*мета дослідження – очікуваний результат*).

Кількісний аналіз – кількісні результати за основними критеріями, які виявляє методика, наприклад, показники відповідності-невідповідності нормі, або розподіл по рівнях (низький, середній, високий), або розподіл за типами тощо. Може містити рейтингові таблиці, діаграми.

Гіпотеза – теоретичне припущення щодо походження та можливих причин виявлених у ході психологічного дослідження проблем та труднощів.

Рекомендації надаються усім учасникам навчально-виховного процесу. Вони повинні бути конкретними, зрозумілими, адресовані конкретним виконавцям (педагогам, батькам, спеціалісту психологічної служби), із зазначенням дати або періоду їх виконання, у формі вказівок щодо заходів, що слід застосовувати у роботі (загальні – по роботі з групою та індивідуальні – по роботі з окремими дітьми).

Аналітичні довідки зберігаються у кабінеті практичного психолога чи соціального педагога. Копія за запитом надається адміністрації або класному керівникові (вихователю).

Наводимо зразки оформлення аналітичних довідок.

Аналітична довідка

за результатами вивчення психологічної готовності
дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі

Згідно річного плану роботи практичного психолога

(назва навчального закладу)

у березні 2011 року було проведене вивчення дітей старших вікових груп з метою виявлення сформованості компонентів психологічної готовності до навчання у школі. В обстеженні взяло участь 53 дитини віком 5 років 6 місяців – 6 років. Серед загальної кількості обстежених – 30 хлопчиків і 23 дівчинки.

Психологічне вивчення здійснювалося за методикою А.Керна-Я.Йерасека і складалося з двох частин:

1. «Орієнтовний графічний субтест»: на виявлення зоровомоторної координації, розвитку дрібних м'язів руки та довільності поведінки (автор А.Керн).

2. «Вербальний субтест»: на виявлення загального психічного розвитку дитини, рівня сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення (автор Я.Йерасек).

За результатами графічного субтесту були отримані такі результати:

Таблиця 1

№ з/п	Прізвище та ім'я дитини	Результат за субтестом	Завдання субтеста		
			Малюнок чоловічої фігури	Наслідування письмових букв	Змальовування групи крапок
1.	Авраменко М.	5	2	2	1
2.	Бойко А.	11	4	4	3
3.	Волошко І.	8	2	3	3
4.					
53.	Якименко С.	4	2	1	1

Як видно з таблиці, із 53 дітей старшого дошкільного віку, що взяли участь в опитуванні, 25 дошкільників (48 % від загальної кількості) мають *високий та вищий за середній* рівень сформованості довільності, розвитку зоровомоторної координації та дрібних м'язів руки. До даної категорії дітей відносяться:

1. Авраменко М.

2.

3.

—.

—.

—.

25. Якименко С.

Діти даної групи вміють планувати власні дії, передбачають результат своєї діяльності, доводять розпочату справу до кінця, за відсутності додаткової зовнішньої мотивації здатні виконувати малопривабливі, одноманітні завдання.

На *середньому рівні* із завданням справилися 22 дошкільника, що становить 40% від загальної кількості опитаних. До даної групи увійшли:

1. Волошко І.

2.

3.

—.

—.

22.

Для дітей даної групи характерне виконання завдання за зразком дорослого, вони розуміють інструкцію дорослого, проте для виконання малопривабливих, одноманітних завдань потребують додаткової мотивації та підтримки.

Нижче за середній рівень розвитку довільності, дрібних м'язів руки, здатності діяти за зразком мають 6 дітей, що становить 12% від загальної кількості опитаних шестирічок. Цю групу складають:

1. Бойко А.

2.

3.

—.

—.

—.

6.

Діти даної категорії готові виконувати завдання за зразком лише з допомогою дорослого, потребують повторення інструкції, їм складно сконцентрувати увагу на виконанні малопривабливих завдань навіть за додаткової мотивації. Зазначені труднощі можуть бути наслідком психофізичного інфантилізму, спричиненого порушеннями родинного виховання, що виражається у несформованості відношення до правил та норм поведінки і діяльності, основних мислительних операцій.

Результати опитування старших дошкільників за вербальним субтестом представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

№ з/п	Прізвище та ім'я дитини	Результат за субтестом	Завдання субтеста					
			Загальна поінформованість	Узагальнення	Загальна тяму щість	Аналогії	Подібності	Відмінності
1.	Авраменко М.	25	4	5	9	0	2	5
2.	Бойко А.	6	1	2	4	- 4	1	2
3.	Волошко І.	10	1	2	4	0	1	2
53.	Якименко С.	16	1	4	6	0	2	3

Результати аналізу отриманих результатів засвідчили, що 92% від загальної кількості опитаних дошкільників (49 осіб) мають середній рівень розвитку психічних процесів і зв'язного мовлення. Здебільшого діти даної групи добре упорались із питаннями на загальний рівень поінформованості, здатні до узагальнень та, за умови наведених запитань, до певних умовиводів, вміють встановлювати аналогії. Проте завдання із визначення подібностей та знаходження відмінностей викликають труднощі.

Незначний відсоток дітей (8%) продемонстрували високий рівень психосоціального розвитку. А саме:

1. Авраменко М.
- 2.
- 3.
4. Якименко С.

Дітям даної категорії притаманна здатність аналізувати події, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висловлювати власну думку щодо ситуацій, які відбуваються.

Висновки.

Таким чином, на час вивчення за результатами двох частин методики А.Керна-Я.Йерасека (малюнковий та вербальний субтести) можна зробити висновок, що 88% дітей психологічно готові до навчання у школі. Поряд з цим «умовно готовими» можна назвати 12%, а саме:

1. Бойко А.
2. _____ .
3. _____ .
4. _____ .
5. _____ .
6. _____ .

Дана категорія дітей потребує поглибленого психологічного вивчення щодо відповідності інтелектуального розвитку віковій нормі та відповідної корекційно-розвивальної роботи.

Рекомендації.

Практичному психологу:

1. До 4 квітня ознайомити батьків та вихователів з результатами психологічного вивчення. Підготувати та провести групову консультацію для батьків та вихователів шестирічок з питання ролі батьків та ДНЗ у підготовці дитини до навчання у школі.
2. До 30 березня провести поглиблене вивчення дітей, які за результатами вивчення показали рівень психологічної зрілості «нижче за середній».
3. Протягом квітня-травня розробити та провести корекційно-розвивальну роботу з даною категорією дітей щодо формування психологічної готовності до навчання у школі.

Вихователям:

1. Протягом квітня-травня запровадити в ігрову діяльність дошкільників ігри з правилами, сюжетно-рольову гру «Лісова школа» з метою подальшого формування довільності, готовності виконувати привила та діяти за зразком.
2. Протягом квітня-травня під час занять та режимних моментів використовувати завдання, евристичні запитання, дидактичні ігри на вдосконалення мислительних операцій: синтез, аналіз, класифікація (дидактичні ігри «Назви одним словом», «Знайди схожі», «Заборонена цифра», «Чого не стало» тощо).

3. Протягом квітня-травня під час занять та режимних моментів з метою розвитку дрібних м'язів руки запровадити пальчикові ігри, роботу з розмальовками, виготовлення сувенірів на свято «Прощай, садочок!» тощо.

Батькам:

1. Розвивати мислення дитини, використовувати настільні, дидактичні ігри; читати та обговорювати казки, дитячі оповідання, вчити вірші; разом з дитиною спостерігати за оточуючими явищами та подіями, аналізувати їх, обговорювати день, що минув, тощо (постійно).

2. З метою розвитку зв'язного мовлення, уяви та фантазії придумувати історії на певну тему, інші кінцівки для казок, оповідань; складати вірші, цікаві історії тощо (постійно).

3. З метою розвитку дрібних м'язів рук ліпити із пластиліну, розфарбовувати розмальовки, спонукати виготовляти тематичні поробки «На день народження мамі», «Любому татусеві на День захисника Вітчизни» тощо (постійно).

4. З метою формування довільності, готовності виконувати певні правила доручити виконання певних «хатніх» обов'язків: підмітати у кухні перед сном щодня, витирати пил та поливати кімнатні квіти 1 раз на тиждень, мити після себе посуд тощо (постійно).

Адміністрації.

1. Протягом квітня-травня здійснювати контроль за виконанням вихователями зазначених рекомендацій.

Практичний психолог

_____ .
підпис

_____ .
ППП

20.03.2011 р.

Аналітична довідка

за результатами дослідження щодо проблеми
негативних явищ в учнівському середовищі

З метою вивчення проблем негативних явищ в учнівському середовищі навчального закладу в лютому 2011 року практичним психологом (соціальним педагогом) проведено дослідження серед учнів 9-11 класів. В опитуванні взяли участь 189 учнів 9 – 11 класів ЗОШ І-ІІІ ступенів №45 м.Суми, що становить 22% від загальної кількості учнів школи.

Мета дослідження:

- зібрати, узагальнити та проаналізувати дані стосовно проявів негативних явищ в учнівському середовищі;
- вивчити думки учнів старших класів навчального закладу з приводу можливих шляхів подолання негативних явищ в молодіжному середовищі.

Завдання:

- діагностичні: проаналізувати результати опитування, що дозволить зробити висновки з приводу розповсюдження негативних явищ серед учнівської молоді;
- прогностичні: згідно з даними опитування виокремити проблемні моменти в виховній роботі;
- конструктивні: проведення опитування дасть можливість скорегувати проведення профілактичних, просвітницько-інформаційних заходів з учасниками навчально-виховного процесу;
- комунікативні: опитування передбачає безпосереднє профілактичне спілкування з учнями.

Методи дослідження:

Анкета «Молодь і протиправна поведінка» (авторський варіант, розроблений практичним психологом (соціальним педагогом).

Результати дослідження:

Яка, на твою думку, основна причина, що спонукає молодь до протиправних дій?

	Варіанти відповідей	Учні 9 класу (%)	Учні 10 класу (%)	Учні 11 класу (%)	Всього (%)
1.	Вплив алкоголю та наркотиків	34	49	39	41
2.	Низький рівень добробуту родини	12	12	12	12
3.	Захист себе і близьких	3	3	3	3
4.	Упевненість у безкарності	11	11	11	11
5.	Солідарність із компанією	16	8	12	12
6.	Бажання розважитись	16	18	17	17
7.	Необхідність роздобути гроші	8	5	6	6

Переважає більшість учнів серед запропонованих причин виокремила вплив алкоголю та наркотиків – 41%, наступним по значимості іде бажання розважитись – 17%. Солідарність із компанією переважає в учнів 9 класів. Кілька учнів запропонували свої відповіді, які полягають у нерозумінні з боку батьків та аморальності молодих людей.

Як часто , на твою думку, неповнолітні на сьогодні вживають:

	Не вживають	Інколи	1-2 рази на тиждень	Щоденно
Цигарки	18%	23 %	19%	40%
Спиртні напої (також і пиво)	15%	40 %	37%	9%
Наркотики	62%	30 %	4%	4%

У відповідях учнів прослідковується бачення того, що значна кількість їх однокласників палять цигарки (82%), вживають спиртні напої (86%) і навіть немало із них пробували наркотики (38%) . Про реальність цих думок свідчать відповіді старшокласників на питання **«Скільки твоїх однокласників вживають спиртне»** , де учні виокремили, що :

- таких немає -15%;
- 1-2 особи -20%;
- біля третини -20%;
- біля половини -17%;
- більшість -28%

Підтверджуючим показником даних є означення учнями **свого власного досвіду по вживанню алкоголю та курінню:**

14% респондентів не пробували алкоголю, 42% не пробували палити.

Перший досвід щодо вживання алкоголю та куріння для переважної кількості старшокласників відбувся у віці 11-15 років (48%).

Показовою в плані долучення учнівської молоді до негативних явищ є відповіді на запитання «З ким саме вперше пробував спиртне?» та «З ким найчастіше його вживаєш?».

Перший раз спиртне я пробував

№	Варіанти відповідей	Учні 9 класу (%)	Учні 10 класу (%)	Учні 11 класу (%)	Всього (%)
1.	З друзями	58	49	54	54
2.	З батьками	20	30	25	25
3.	Зі старшими товаришами	7	5	6	5
4.	Сам	3	2	2	2
5.	Не пробував	12	15	14	14

Найчастіше спиртне вживаю:

№	Варіанти відповідей	Учні 9 кл.(%)	Учні 10 кл.(%)	Учні 11 кл.(%)	Всього(%)
1.	З друзями	66	53	60	60
2.	Вдома, з батьками	8	10	8	9
3.	Зі старшими товаришами	5	4	3	4
4.	Не вживаю	20	28	35	28

Де, зазвичай, берете спиртне?

№	Варіанти відповідей	Учні 9 класу (%)	Учні 10 класу (%)	Учні 11 класу (%)	Всього (%)
1.	Вдома	3	4	4	4
2.	Приносить хтось із друзів	15	12	13	13
3.	Завжди є в одного товариша	4	-	2	2
4.	Купуємо в магазині	56	54	51	54
5.	Не вживаю	22	27	31	27

Порівняльні дані вище наведених показників можуть свідчити про те, що для учнів поняття «спробував спиртне» і «вживаю» мають смислову відмінність. Якщо не пробували спиртні напої 14%, то не вживають - 28%. Переважна більшість спиртного купується в торговельних закладах.

Усі респонденти відмітили, що у них є карманні гроші, їх кількість варіюється від 2 гривнів до 50. Для переважної більшості учнів (87%) гроші дають батьки, близько 8% гроші заробляють, для інших – дають родичі (переважно бабусі та дідусі). Переважна більшість батьків – близько 90% хвилюються про здоров'я своїх дітей, категорично забороняють вживати алкогольні напої, проте близько 10% батьків ставляться до цього спокійно, частина з них дозволяють дітям випити тільки у сімейному колі.

Назвіть джерела з яких отримуєте інформацію про шкідливість вживання алкоголю та наркотиків, небезпеку скоєння правопорушень:

	Учні 9 класу (%)	Учні 10 класу(%)	Учні 11 класу (%)	Всього (%)
--	------------------	------------------	-------------------	------------

		Алкоголь	Наркотики	Правопорушення	Алкоголь	Наркотики	Правопорушення	Алкоголь	Наркотики	Правопорушення	Алкоголь	Наркотики	Правопорушення
1.	Школа	38	38	40	48	44	46	57	50	53	48	44	46
2.	Сім'я	18	20	19	14	17	17	11	15	15	14	17	17
3.	ЗМІ+інтернет	44	42	41	38	39	37	31	36	32	38	39	37

Результати свідчать про те, що школа є інформаційним джерелом для більшої кількості учнів старших класів. Значну роль в інформатизації школярів відіграє Інтернет та ЗМІ (переважно телевізор). Роль сім'ї в даному процесі незначна.

75% респондентів вказують на достатність знань про алкоголь, наркотики, їх дію на організм та наслідки вживання, 24% - на недостатність поінформованості в даному плані, а 1% - на відсутність таких знань.

Чи обговорюєте нижче зазначені проблеми з ровесниками ?

Проблема	Так	Інколи	Майже ніколи	Ні
Правопорушення	33%	36%	14%	17%
Вживання алкоголю	38%	29%	17%	16%
Вживання наркотиків	7%	23%	28%	42%

Для учнів старших класів актуальнішими є питання правопорушень та вживання алкоголю. Питання ж вживання наркотиків обговорюється менше. 42% респондентів відмітили, що питання про вживання наркотиків вони з друзями не обговорюють.

Чи обговорюєте нижче зазначені проблеми з батьками?

Проблема	Так	Інколи	Майже ніколи	Ні
Правопорушення	49%	27%	10%	14%
Вживання алкоголю	48%	27%	10%	15%
Вживання наркотиків	35%	23%	16%	26%

Дані свідчать про те, що більшість батьків усвідомлюють необхідність роз'яснювальної роботи з дітьми із зазначених проблем.

До заходів, які можуть допомогти подолати негативні явища в молодіжному середовищі, учні віднесли:

- заборона продажу алкоголю та тютюнових виробів неповнолітнім;
- створення місць для відпочинку молоді, занять спортом;
- посилення контролю за підлітками;
- проведення профілактичних заходів за участю різних спеціалістів;
- заборона реклами тютюнових виробів, алкогольних напоїв;
- взагалі заборонити продаж алкогольних та тютюнових виробів;
- формування свідомості молодої людини (шляхи не окреслюються) і інше.

Висновки за результатами дослідження:

Проблема розповсюдження негативних явищ в учнівському середовищі є актуальною для школи, особливо проблема вживання алкоголю (в т.ч. пива). Цей факт підтверджується тим, що серед учнів 9-11 класів навчального закладу, які взяли участь в опитуванні, лише п'ята частина веде здоровий спосіб життя. Незважаючи на те, що більшість з опитаних учнів мають знання про алкоголь та наркотики, їх дію на організм та наслідки вживання (99%), більше 70% вживають алкоголь, переважно з друзями – 60%. Кишенькові гроші в достатній кількості наявні в переважній більшості старшокласників. Придбання спиртних напоїв не є проблемою: більшість купує їх в закладах торгівлі – 54%. Досить свідомо і по-дорослому старшокласники підходять до визначення тих заходів, що можуть допомогти подолати негативні явища в молодіжному середовищі. По силі інформаційного впливу на учнівську молодь школа не на багато переважає Інтернет та ЗМІ.

Рекомендації:

Класним керівникам 9-11 класів:

1. Провести тематичні виховні години з питань збереження здоров'я.

Березень 2011 року

2. Впровадити в практику виховної роботи активні форми організації превентивного виховання (колективні творчі справи, родинні свята та свята здоров'я, рольові ігри, вікторини, ігрові програми, екскурсії та походи по рідному краю, години спілкування на свіжому повітрі).

Протягом 2011-2012 н.р.

3. Сприяти залученню учнів до тренінгових занять по формуванню навичок здорового способу життя.

Лютий-березень 2011 року.

Практичному психологу:

1. Провести тренінгові заняття по формуванню відповідальної поведінки в учнів 9-10 класів.

Лютий-березень 2011 року.

2. Надати методичну, інформаційну допомогу класним керівникам 9-11 класів у проведенні тематичних виховних годин.

Березень 2011 року.

3. Створити пам'ятку для учнів 9-11 класів з питань відповідального ставлення до власного здоров'я.

До 10.03.2011 року.

4. Залучити батьків до співпраці з проблем формування культури здоров'я дітей, підвищення їх обізнаності щодо збереження здоров'я шляхом організації круглих столів, бесід, консультацій, розробки пам'яток тощо.

Протягом 2011-2012 н.р

Соціальному педагогу:

1. Провести облік учнів, схильних до правопорушень, куріння, вживання алкогольних та наркотичних речовин.

До вересня 2011 року

2. Провести тематичні заняття для учнів 9-11 класів з питань правового виховання, охорони та безпеки життєдіяльності.

Березень-квітень 2011 року

3. Організувати регулярний випуск радіогазет та настінної інформації з питань збереження здоров'я.

Протягом 2011-2012 н.р

4. Залучити до співпраці державні та громадські організації з питань формування у дітей навичок здорового способу життя.

Протягом 2011-2012 н.р.

Практичний психолог (соціальний педагог)

02.03.2011

Розділ II

Діти групи ризику

З кожним роком збільшується кількість дітей, які знаходяться у зоні ризику, тобто в таких умовах, що є небезпечними для життя дитини. Як правило, у цю зону потрапляють діти, які мають проблеми із здоров'ям, навчанням, виявляють асоціальні форми поведінки. У випадку, коли в сім'ї та школі не створені спеціальні корекційно-реабілітаційні умови, ці діти переходять до групи ризику. Саме відсутність цих умов і є тією межею, яку дитина може переткнути і опинитися в групі ризику.

В літературі існує декілька визначень поняття «діти групи ризику» (2):

- Діти ризику - це діти, які, не виявляючи класичних форм аномалій розвитку, мають у силу різних причин біологічної або соціальної властивості, парціальні недоліки, що викликають труднощі навчання й виховання у звичайних умовах, що провокують підвищений ризик соціальної дезадаптації.

- Діти групи ризику – це діти, які залишилися без опіки батьків; діти-інваліди; діти, які мають вади у психофізичному розвитку; діти – жертви насильства тощо.

Не дивлячись на розмаїття визначень, усі вони зводяться до одного: діти групи ризику – це та категорія дітей, яка потребує допомоги. Вже саме поняття «ризик» означає необхідність допомоги та вірогідність дезадаптації дитини у випадку, якщо їй ця допомога не буде надана своєчасно.

Виділяють 5 основних проблемних груп дітей, які знаходяться у зоні ризику та під дією небажаних факторів можуть перейти до групи ризику:

1. Обдаровані діти.
2. Діти з проблемами у навчанні та розвитку.
3. Хворі діти, діти з інвалідністю.
4. Діти із сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах.
5. Педагогічно занедбані діти.

До того часу, поки дитина піддається педагогічному впливу, вона знаходиться у зоні ризику. Некерована дитина переходить до групи ризику.

Виділяють 4 підгрупи дітей групи ризику за різними критеріями :

медичні

діти:

- мають хронічні захворювання внутрішніх органів;
- мають проблеми з органами зору, слуху, мови;
- часто та довго боліють (пропускають через хворобу понад 40 навчальних днів протягом навчального року);
- стоять на обліку у психоневролога;

- перенесли складні медичні операції;
- перенесли стреси;

соціальні

діти:

- живуть в асоціальній сім'ї (зневажливе чи агресивне ставлення до дитини);
- у малозабезпеченій сім'ї;
- у сім'ї біженців, переселенців (проблеми адаптації та мовні);
- перейшли до нової школи, класу, змінили місце проживання (проблеми адаптації);
- інше;

навчально-педагогічні

діти:

- мають стійку неуспішність;
- прогулюють, пропускають заняття без поважних причин;
- інше;

поведінкові

діти:

- мають стійкі порушення поведінки
- труднощі у взаємостосунках з однолітками, вчителями, батьками;
- підвищена тривожність;
- вживають психоактивні речовини;
- інше.

Алгоритм роботи практичного психолога, соціального педагога з дітьми групи ризику

1. Виявлення дітей групи ризику. Проводиться методом експертного опитування вчителів, вихователів, батьків відповідно до основних груп критеріїв. В результаті визначаються діти, які мають несприятливі показники у сукупності. Вони і складають групу ризику. Цю роботу може провести соціальний педагог.

2. Збір відомостей про взаємостосунки дітей у школі, класі, групі, сім'ї, спостереження на уроках, перервах, обстеження домашніх умов (проводить соціальний педагог).

3. Поглиблена діагностика дітей за параметрами особистісного та інтелектуального розвитку (проводить практичний психолог).

4. Створення картотеки, оформлення індивідуальних карток дітей групи ризику, створення індивідуальної програми супроводу. Ця робота проводиться спільно практичним психологом та соціальним педагогом. За необхідності - ініціювання психолого-педагогічного консилиуму для визначення стратегії навчання та виховання дитини.

5. Реалізація корекційно-розвивальної роботи.

Психологічною основою цієї роботи є розвиток у дитини адекватного позитивного бачення своїх можливостей, віра в особистісне зростання, задоволення базових потреб у любові та самоповазі тощо.

Соціальний педагог відстежує динаміку формування соціального середовища (сім'ї, однолітків, групи, класу), проводить роботу щодо включення проблемної дитини у ті види діяльності, які б сприяли її самореалізації: спортивні секції, гуртки, туристичні походи тощо. Якщо необхідно, підключає медичну та соціальну допомогу.

Наводимо примірні варіанти карток на різні категорії дітей групи ризику дошкільного та шкільного віку.

Індивідуальна картка дитини дошкільного віку

Прізвище, ім'я дитини *Петренко Сашко*

Дата народження *21.08.2008*

Група *II молодша «Мурзілка»*

Вихователь *Іванова Т.М.*

Група ризику: *поведінкові порушення (у ситуаціях, коли дитині щось потрібно, вона чогось хоче, дуже голосно кричить, кусається, дряпається, б'є і однолітків і вихователів).*

Гіпотези 1. *Відсутність навичок конструктивного «прохання».*

2. *Відсутність/обмеженість навичок соціального спілкування.*

3. *Недоліки родинного виховання.*

№з/п	Зміст психологічного вивчення	Дата проведення вивчення	Отримані результати
1.	Спостереження за поведінкою Сашка у різних ситуаціях життєдіяльності у групі.	18.11.2011 (після надходження звернення протягом декількох днів)	Під час гри, на прогулянках потребу бути почутим або поміченим Сашко демонструє голосним криком, бажана іграшка, предмет отримуються шляхом насильства над однолітком (відбирає, б'є). Аналогічна поведінка демонструється і відносно вихователів. На зауваження і заборони або не реагує, або верещить, домагаючись свого. У ситуації зацікавленості може грати з вихователем іграшкою.
2.	Опитування батьків щодо особливостей спілкування з дитиною та його виховання,	19.11.2011	За результатами опитування матері Сашка встановлено, що він єдина, до того ж

	аналіз кола спілкування Сашка до початку відвідування ДНЗ.		хвороблива дитина у родині, яка до початку відвідування садочка виховувалася матір'ю і бабусею, які дуже опікають хлопця. У родині відсутні будь-які заборони та покарання. Батько весь час на роботі. Дитина має все, що забажає.
3.	Співбесіда з вихователем та батьками щодо процесу адаптації до ДНЗ.	19.11.2011	Деадаптація.

Психологічний діагноз *Деадаптація*, пов'язана з початком відвідування ДНЗ, ускладнена відсутністю будь-яких правил у житті дитини та вимог до нього з боку дорослих, навичок спілкування з однолітками та чужими дорослими.

Психологічний прогноз:

а) при проведенні психокорекційної роботи *прогноз розвитку сприятливий*, оволодіння навичками конструктивного спілкування, вербального пред'явлення власних потреб і бажань, залучення до правил взаємодії та життєдіяльності.

б) без проведення психокорекційної роботи *подальші деструктивні зміни в емоційній та поведінковій сферах*.

Рекомендації:

а) педагогам - *розширення поведінкового репертуару під час висловлювань власних бажань, привернення до себе уваги шляхом надання можливості вибору як саме це можна зробити;*

- *поступове введення правил у життя хлопця (1-2 найбільш актуальних), позитивне підкріплення поведінки щодо їх дотримання та представлення можливих способів поведінки у ситуації їх недотримання, ігнорування в ситуації підвищеної емоційної напруги;*

- *спокійний врівноважений тон.*

б) батькам – *закріплення варіантів поведінкового репертуару введених у ДНЗ;*

- *перенесення правил взаємодії, вироблених у садочку, в життя родини;*

- *дотримання режиму дня ДНЗ;*

в) практичному психологу *розробка індивідуальної програми супроводу*

Індивідуальна програма психологічного супроводу дитини

Мета супроводу: *створення сприятливих умов для адаптації Сашка до умов ДНЗ, збереження психічного здоров'я.*

Завдання супроводу:

- *формування навичок взаємодії з однолітками та вихователями;*
- *розширення поведінкового репертуару;*
- *научіння способам адекватного відреагування емоцій та переживань;*
- *сприяння відпрацюванню спільних підходів у вихованні дитини у родині та ДНЗ.*

№ з/п	Зміст психологічного супроводу	Дата	Отриманий результат
1.	Здійснити вивчення рівня психологічного розвитку дитини, її індивідуально-типологічних особливостей.	20-30.11.	У даній графі фіксуються результати, отримані за результатами відповідних методик згідно з поставленою метою.
2.	Провести консультування батьків та вихователів за результатами вивчень щодо рівня розвитку дитини, її індивідуально-типологічних особливостей та їх врахування під час виховання та організації життєдіяльності.	3.12.	Підвищення рівня інформованості з питань індивідуальних особливостей та їх впливу на поведінку та особливості взаємин з оточуючими, способи реагування тощо.
3.	Провести індивідуальні консультації для батьків та вихователів молодшої групи «Мурзілка» з питань розширення поведінкового репертуару дитини, запровадження правил в життя дитини, научіння способам вираження власних емоцій.	6.12.	Підвищення рівня психологічної компетентності з зазначених питань, створення умов для подолання дезадаптації.
4.	Відпрацювання спільного плану дій між батьками, вихователями та практичним психологом щодо усунення причин та проявів дезадаптації.	3.12.	Відпрацювання єдиних вимог до виховання хлопчика.
5.	Індивідуальна корекційно-розвивальна робота щодо формування навичок адекватного вираження емоцій, способів висловлювання прохань, привернення уваги.	тричі на тиждень згідно графіка роботи практичного психолога	Підготовка Сашка до групової розвивальної роботи.

6.	Групово розвивальна робота у ІІ молодшій групі		Сприяння збереженню психічного здоров'я Сашка, розвиток навичок групової взаємодії, підвищення рівня згуртованості тощо.
----	--	--	--

3 планом супроводу ознайомлений батько/мати _____

 підкреслити підпис П І П

Практичний психолог _____
 підпис П І П

Дата _____.

Після реалізації поставлених завдань супроводу, з огляду на досягнуті результати, виходячи з особливостей розвитку, поведінки, взаємин дитини з оточуючими, практичний психолог може висувати нову мету та завдання супроводжуючої роботи та планувати заходи щодо їх досягнення.

Індивідуальна картка дитини з особливими освітніми потребами

1. Відомості про дитину:

ПІБ Сидоренко Павло Іванович

Дата народження 01.01.2004

Клас 2-А

Адреса м.Буринь, вул. Жовтнева, 2

2. Соціальна характеристика родини

Мати Сидоренко Валентина Петрівна, домогосподарка

Батько Сидоренко Іван Вікторович, слюсар СТО

Опікуни

Інші члени родини сестра Ольга, учениця 6 класу

Житлово-побутові умови проживання: незадовільні, задовільні, хороші (підкреслити)

3. Категорія дитини за нозологією Затримка психічного розвитку

Витяг з протоколу від 12.05.2011

число, місяць, рік

Рекомендації ПМПК заняття з практичним психологом щодо розвитку пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери

4. **Сильні сторони дитини** може щось захоплено розповідати, легко вступає в контакт, охоче вступає у гру з однокласниками, завдання, які є емоційно привабливими і привертають увагу, виконує цілком успішно, життєрадісний, любить малювати

5. **Можливі ризики**

когнітивні: нестійка увага, неуважність, довго не може запам'ятати нові назви, правила, вірші, механічна пам'ять, низька наукованість;

поведінкові: часто стає ініціатором бійки, відмовляється визнавати свою провину, відмічаються наївність, некритичність поведінки;

емоційно-вольові: низький рівень самоконтролю, неврівноваженість

6. **Партнери супроводу** Заступник директора з навчально-виховної роботи, класовод, батьки, логопед

7. **Особливі освітні потреби**

Навчання за індивідуальною навчальною програмою, планом, скоригованою програмою (підкреслити)

8. **Стиль навчання**

Багатосенсорний, переважно слуховий, переважно кінестетичний, візуальний, переважно тактильний інший (підкреслити)

**Індивідуальна програма
супроводу Сидоренка Павла
на 2011-2012 навчальний рік**

Індивідуальна програма супроводу є складовою індивідуального навчального плану. Розробляється практичним психологом та соціальним педагогом закладу.

Мета супроводу: створення комплексної системи психологічних та психотерапевтичних умов, які б сприяли адаптації, реабілітації та особистісному зростанню дитини в школі.

Завдання супроводу:

- розвиток пізнавальних процесів учня;
- формування позитивної навчальної мотивації;
- формування навичок взаємодії з однолітками та вчителем;
- розширення поведінкового репертуару дитини;
- навчіння способам адекватного відреагування емоцій та переживань;
- підвищення психологічної компетентності вчителів щодо особливостей організації навчальної діяльності учня;
- забезпечення психологічної підтримки батькам.

Назва заходу	Строки	Відповідальні	Відмітка про виконання
1. Корекційно-розвивальна робота щодо розвитку - сприймання (насамперед, зорового і слухового); - мислення та мовлення; - позитивної навчальної мотивації; - зміцнення працездатності, уміння зосереджувати увагу і цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення і адекватно оцінювати результати. 2. Консультування членів родини щодо психологічних особливостей дитини, організації режимних моментів, дозвілля тощо. 3. Методична допомога вчителю щодо індивідуально-типологічних особливостей дитини та їх врахування у навчально-виховному процесі.	вересень-січень	Практичний психолог	
	протягом року	практичний психолог, соціальний педагог	
	постійно	практичний психолог	

Оцінка проміжних результатів*

Назва заходу	Строки	Оцінка	Подальші цілі та завдання
1. Корекційно-розвивальна робота.	вересень-листопад	Учень розрізняє та називає площинні та об'ємні геометричні	Продовжити роботу щодо реалізації завдань

2.Консультування членів родини.	вересень-листопад	фігури; знаходить однакові та відмінні ознаки предметів; орієнтується у просторі. Надано 3 консультації батькам щодо розвитку пізнавальних процесів дитини вдома.	корекційно-розвивальної програми. Продовжувати психологічну підтримку сім'ї. Ознайомити з методами саморегуляції емоційного стану.
---------------------------------	-------------------	--	---

**Проводиться кожні три місяці*

Індивідуальна соціально-психологічна картка учня групи ризику

I. Загальні відомості про дитину

1.1. ПІБ дитини

1.2. Дата народження дитини

1.3. Клас, класний керівник

1.4. Домашня адреса, телефон

1.5. Група ризику

II. Відомості про батьків

2.1. ПІБ батька, матері (опікунів, осіб, що їх замінюють)

2.2. Місце роботи батька, матері (опікунів, осіб, що їх замінюють)

2.3. Мікроклімат сім'ї, сімейні традиції

2.3.1. Характер взаємин між батьками, батьками та дітьми (*підкреслити*)

- психологічна атмосфера родини сприятлива
- психологічна атмосфера родини несприятлива, конфліктна
- спостерігаються прояви сварок, бійок
- у сім'ї вживають алкогольні речовини
- у сім'ї періодичні запої, скандали, аморальна поведінка
- згуртованість у сім'ї / незгуртованість
- наявні сімейні правила та норми, їх дотримуються

- наявні сімейні правила та норми, але їх не дотримуються
- сімейні правила та норми відсутні
- інше

2.3.2. Система та стиль сімейного виховання *(підкреслити)*

- демократичний стиль виховання
- ліберальний стиль виховання
- потуральник стиль виховання
- спостерігається сімейний диктат, придушення ініціативи та почуття

власної гідності дитини

- прояви гіперопіки
- прояви гіпоопіки
- у сім'ї припустимі будь-які засоби досягнення мети
- епізодично виникають конфлікти
- емоційно-холодні відношення в сім'ї
- у сім'ї спостерігається поєднання духовних, матеріальних потреб
- духовні потреби не цінуються в достатній мірі
- переважають корисливі настрої
- панує атмосфера дружби, взаємодтримки
- взаємовідносини добрі, але без взаємної близькості
- інше

2.3.3. Ставлення членів сім'ї до навчального закладу *(підкреслити)*

- успішності та поведінки учня байдуже, зацікавлено, негативно з критикою

- до школи, вчителів байдуже; негативно з критикою; спостерігається

співпраця

- товаришів, друзів дитини члени сім'ї не знають; негативно з критикою;

байдуже; знають друзів та знайомих

- інше

2.3.4. Чи підтримують члени сім'ї контакти з класним керівником *(підкреслити)*

- так, постійно
- так, періодично
- ні

2.3.5. Переважаючі методи виховного впливу на учня *(підкреслити)*

- заохочення
- покарання
- вимоги
- співпраця
- інше

2.3.6. Авторитетом для учня є *(підкреслити)*

- член сім'ї (батько, мати, брат, сестра, дідусь, бабуся)
- друзі
- вчителі

- інше.

III. Інформація про розвиток особистості дитини

3.1. Ставлення до себе, рівень самооцінки (підкреслити)

- високий
- низький
- середній, адекватна самооцінка

3.2. Індивідуально-психологічні особливості особистості (підкреслити)

- соціальна активність
- працелюбність
- дисциплінованість
- відповідальність
- чесність
- самостійність
- вихованість

3.3. Ставлення до навчання, рівень навчальних досягнень (підкреслити)

- байдуже
- не бажає вчитися
- низька успішність
- складнощі в освоєнні навчальних програм
- систематична успішність з одного чи декількох предметів
- інтелектуальні можливості високі
- інтелектуальні можливості середні
- інтелектуальні можливості низькі
- прагне уникнути покарання
- низька мотивація до навчання
- висока мотивація до навчання

3.4. Інтереси та схильності, участь у житті школи (підкреслити)

- громадські доручення відмовляється виконувати
- громадські доручення виконує за умови отримання винагороди чи

примусу

- громадські доручення виконує байдуже
- громадські доручення виконує із задоволенням
- у шкільних гуртках і секціях не займається
- у шкільних гуртках і секціях займається
- займається за межами навчального закладу
- залишив заняття у гуртку
- бере участь у масових шкільних заходах
- не бере участі у масових шкільних заходах

3.5. Ставлення до виховних впливів та заходів (підкреслити)

- тонко реагує на зауваження, прагне не повторювати поганих вчинків
- до зауважень прислухається, реагує адекватно
- вибіркове ставлення до зауважень
- не сприймає зауважень, ігнорує

- різка, груба форма несприймання зауважень
- байдуже ставлення
- скептичне
- негативне
- критичне, агресивне

3.6. Статус у колективі (*підкреслити*)

- відторгнутий, ізольований
- протиставляє себе колективу
- дезорганізатор
- ватажок мікрогрупи
- лідер у групі
- статусом задоволений
- статусом задоволений, але хоче змінити
- статусом не задоволений
- статусом не задоволений, але прагне змінити

3.7. Тип темпераменту (*підкреслити*)

- сангвінік
- флегматик
- холерик
- меланхолік

3.8. Емоційно-вольова сфера (*підкреслити*)

- висока імпульсивність
- тривожність
- агресивність,
- запальність, дратівливість
- плаксивість, загострена вразливість
- схильність хвилюватися і переживати з незначного приводу,
- боязкість, нерішучість

3.9. Особливості спілкування (*підкреслити*)

- комунікабельність
- легкість у налагодженні контактів
- взаєморозуміння
- відкритість
- конфліктність
- брутальність, хамство
- безтактовність
- інше

V. Особливості поведінки (*підкреслити*)

- правопорушення відсутні
- правопорушення зустрічаються рідко
- правопорушення зустрічаються епізодично
- правопорушення зустрічаються часто
- грубощі

- бійки
- пропуски занять без поважних причин
- недисциплінованість
- порушення громадського спокою
- свої вчинки виправдовує
- свої вчинки ніяк не пояснює
- свої вчинки схвалює
- схильний до бродяжництва
- тікає періодично
- не схильний до бродяжництва
- стоїть на обліку навчального закладу
- стоїть на обліку в кримінальній міліції
- стоїть на обліку в іншій організації

VI. Ознаки педагогічної запущеності (підкреслити)

- невстигання з більшості предметів
- відставання в інтелектуальному розвитку
- орієнтація на інші види діяльності
- відсутність пізнавальних інтересів
- відмова від суспільних доручень
- зневажливе ставлення до справ класу, школи
- демонстративна відмова від участі у трудових справах
- зневажливе ставлення до суспільної власності
- вживання алкогольних напоїв
- вживання психотропних речовин
- схильність до азартних ігор
- схильність до комп'ютерної залежності
- залучення до асоціальних груп
- паління
- інше.

VII. Форми роботи з дитиною, вчителями, батьками

№ п\п	Форма роботи	З ким проводиться	Результативність проведеної роботи	Примітка
----------	--------------	----------------------	---------------------------------------	----------

2. Дети группы риска в общеобразовательной школе (+CD) / Под ред. С.В.Титовой. – СПб.: Питер, 2008. – 240.: ил.
3. Методичні рекомендації щодо здійснення та оформлення психодіагностичної роботи практичним психологом закладу освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://slavmmc.at.ua/Kolesova/metod_rekomend.doc
4. В.Ф.Моргун, І.Г.Тітов. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 464 с.
5. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И.В.Дубровиной – СПб.: Питер, 2007. – 592 с.: ил.